

- رسول جعفریان
- انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- ۷۷۲ صفحه
- ۱ میلیون تومان

هدف از نگارش کتاب ارائه تصویری تاریخی و جغرافیایی از شیعیان در طول تاریخ اسلام از آغاز بوده است. کتاب در قالب ۱۲ فصل به رشته تحریر درآمده و تلاش شده حدود پیشرفت تشیع در هر نقطه تاریخی و هر مکان جغرافیایی نشان داده شود. کتاب به پیشنهاد رهبر انقلاب نوشته و به جهت اهمیت آن در شناساندن تاریخ تشیع به زبان عربی نیز ترجمه شده است.

حیات فکری و سیاسی امامان شیعه

- رسول جعفریان
- انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی
- ۷۸۰ صفحه
- ۲۶۵ هزار تومان

کتاب در سیزده فصل به بازخوانی زندگی امامان شیعه، بستر سیاسی زیست آنان و واکنش‌های آنان در این فضا پرداخته و آن را مورد بازخوانی قرار می‌دهد. فصل اول شامل پیش‌گفتاری در ۴۰ صفحه به روند تاریخ‌نگاری درباره حیات ائمه پرداخته و آثاری را در این رابطه معرفی می‌کند. سپس هر فصل به یکی از امامان اختصاص داده شده و ضمن بیان سرگذشت، کنش‌های سیاسی آنان را در فضای زیست‌شان مورد بررسی قرار می‌دهد.

درک شهری از مشروطه

- رسول جعفریان
- موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران
- ۲۱۴ صفحه

کتاب می‌کوشد نشان دهد چه اندازه موضوع مشروطه در میان دو جریان متفاوت فهم شده است. حوزه اول مشروطه تبریز و شهرهای اطراف آن شامل زنجان، رشت و قزوین است که دروازه ورود افکار جدید به ایران محسوب می‌شد و به همین دلیل علی‌رغم سنت فکری که به لحاظ حضور و تأثیر علما در این شهر وجود داشت، عمدتاً روشنفکران دست بالا را در این شهر داشتند اما در حوزه شهری اصفهان که فارس و کاشان را نیز زیرمجموعه آن به شمار می‌آورد، از آغاز علما دست بالا را داشتند و جنبش عمدتاً رنگ‌وبوی ضد استبدادی و ضد استعماری داشت.

نهضت مبارزه

نگاهی به کتاب جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی سیاسی ایران

آرمان مؤمنی‌نسب گزارش نویسنده حوزه کتاب

کتاب به سراغ یکی از مهم‌ترین پرسش‌های تاریخ‌نگاری معاصر در ایران رفته است. چرا و چگونه در حالی که از مشروطه به این سو نیروهای سکولار در صحنه سیاست ایران دست بالا را داشتند، نیروهای مذهبی و روحانی به ناگاه توانستند در موقعیت رهبری انقلاب ایران قرار بگیرند؟ این در حالی بود که از زمان پهلوی اول سیاست‌های سخت‌گیرانه‌ای نسبت به مذهب و مناسک مذهبی به عنوان نمادی از دوران کهن، اتخاذ می‌شد و البته روشنفکران نیز می‌کوشیدند به نوبه خود در هدایت جامعه به سوی مقابله با مذهب فعالیت داشته باشند. در سوی دیگر نیز نیروهای چپ قرار داشتند که دین را اقیون توده‌ها می‌نامیدند و تلاش داشتند جامعه را از این پیش‌زمینه رها سازند. با این همه در نهایت این روحانیت و نیروهای مذهبی بودند که در فاصله بیش از یک دهه تا پیروزی انقلاب در صحنه سیاسی نقشی پررنگ به منظور مقابله با حکومت در پیش گرفتند و توان بسیج‌کنندگی قابل ملاحظه‌ای را از خود بروز دادند و در نهایت موفق شدند به عنوان گفتمان غالب از درون نظم جدید سر برآورند.

کتاب می‌کوشد نشان دهد جریان‌های مذهبی چگونه خود را از زیر هراس افکنی پهلوی اول برای حذف نیروهای مذهبی بیرون کشیدند، سازمان‌دهی کردند و به مبانی اندیشگی و تفکر خود شکل دادند تا آن را سال‌ها بعد در پیوند با سیاست مطرح کنند. نویسنده رویکرد خود در این اثر تاریخی و فرهنگی و نه جامعه‌شناسانه می‌داند و می‌کوشد با حجم وسیعی از اسناد و داده‌های تاریخی که در اختیار دارد، زمینه توسعه جریان‌های مذهبی را در تاریخ معاصر ایران گزارش کند.

این اثر همچنین از این جهت که به تاریخ و سوابق مبارزاتی بسیاری از فعالین انقلابی می‌پردازد، برای بازخوانی تاریخ انقلاب حائز اهمیت است. رهبر انقلاب در حین مطالعه چاپ سوم این اثر حاشیه‌ای بر فصلی که درباره شریعتی آمده، نوشته‌اند، که نویسنده در

چاپ‌های بعدی ضمن انجام اصلاحات و اضافه کردن موارد تازه، نظرات رهبر انقلاب را نیز در پاورقی منعکس می‌کند.

بسترهای شکل‌گیری

به نظر می‌رسید شاه هیچ تمایل نداشت که روحانیت را به عنوان یک اپوزیسیون قدرتمند برای حکومت خود تصور کند و به همین دلیل برخلاف هشدارهایی که به طور مداوم در مورد کمونیست‌ها می‌داد یا فعالیت گروه‌های دیگری از روشنفکران و حتی جبهه ملی را می‌کوشید محدود کند، به روحانیت تا آن‌جا که وارد تحولات و اصلاحات مد نظر او جهت مدرن‌سازی ایران نشده بودند، چندان کاری نداشت و حتی کوشید با ایجاد دانشگاه‌های مذهبی و تعریف آن‌ها در برابر نهادهای سنتی مانند حوزه از نفوذ اجتماعی این گروه بکاهد. با این حال عملاً چنین اتفاقی ممکن نشد.

رسول جعفریان که خود یک روحانی است، با نگاهی پژوهش‌گراانه به سراغ چرایی این پرسش رفته است و می‌کوشد چگونگی برآمدن جریان‌های مذهبی-سیاسی در روزهای پس از شهریور ۱۳۲۰ (زمان تبعید رضاشاه) تا پیروزی انقلاب اسلامی را در قالب گزارشی کوتاه برای خوانندگان شرح دهد. دوره‌ای که به قول خود او «روحانیون و متدینین و گروه‌هایی که به نوعی در اندیشه احیای دین یا هماهنگ ساختن آن با دنیای جدید بودند، کوشیدند با اقدام به نوعی خانه‌تکانی دین را که در تمام دوره رضاخان گرفتار انزوا شده بود، احیا کنند، آن را در پیوند بیشتری با جامعه و سیاست قرار دهند و تجربه جدیدی را در رویارویی با دنیای نو عملی سازند، تجربه‌ای که در نهایت به تاسیس جمهوری اسلامی انجامید.»

تلاش جریان‌های مذهبی به منظور احیای این ساختار در قالب دو بخش قابل‌رديابی است. یکی تلاش تشکلهای منظم اعم از گروه‌ها، احزاب، انجمن‌ها، سازمان‌ها و... که با نوعی مرکزگرایی شماری از افراد را به عضویت خود درآورده بودند و با اندیشه و استراتژی و تاکتیک‌های مخصوص به خود، در پهنه جامعه ایرانی به فعالیت پرداختند. دوم تلاش جریان‌های فکری که طیفی از نیروهای اجتماع را تحت

تأثیر قرار دادند و با ایجاد موج‌های فکری آنان را به سمت‌وسوی خاصی هدایت کردند. کتاب می‌کوشد هر دوی این تلاش‌ها را ردیابی و بازنمایی کند و نشان دهد این گروه‌ها چگونه دین را فهم می‌کردند و چگونه به مقابله با عقاید مخالف خود می‌پرداختند. به علاوه نویسنده تلاش دارد که نشان دهد چگونه تشکلهای مذهبی که به اعتقاد وی «بی‌ریشه» بودند، گاهی به دامان عقاید مارکسیستی می‌افتادند. همچنین تلاش برخی از این تشکلهای برای تفسیر دین از رهگذار علوم اجتماعی جدید را نیز مورد بحث قرار می‌دهد.

بازگشت و کنشگری

فصول نخست کتاب، روایت بازگشت نیروهای مذهبی به عرصه سیاست و کنش‌های آنان به منظور بازیابی قدرت اجتماعی و به تبع آن تأثیرگذاری سیاسی است. در فضای انتقال قدرت از رضاشاه پهلوی به پسرش در شهریور ۱۳۲۰ فضای فراهم آمد تا نزدیک به یک دهه بعد گروه‌های اجتماعی گوناگون بتوانند در این خلاء قدرت دست به سازمان‌دهی مجدد بزنند. یکی از مهم‌ترین نیروهایی که این سازمان‌دهی را در دستورکار قرار داد، نیروهای مذهبی بودند. علماً رفته‌رفته در مورد رویدادهای سیاسی نظر می‌دادند و مراجع تقلید نسبت به دوران رضاشاه سیاسی‌تر شدند. این وضعیت تنها مختص به تهران نبود و در شهرهای دیگری نظیر اصفهان، مشهد، شیراز و برخی از شهرهای دیگر نیز می‌توان تحركات نیروهای مذهبی در سازمان‌دهی مجدد خود را دنبال کرد. حتی شاهد شکل‌گیری مطبوعاتی با اهداف مذهبی و تلاش برای وارد کردن درس دینی به تعالیم مدارس هستیم. در این دوره شاهد سربرآوردن یکی از رادیکال‌ترین گروه‌های مذهبی به رهبری یک روحانی به نام سیدمجتبی نواب صفوی هستیم. گروهی که او در فاصله سال‌های ۱۳۳۴-۱۳۲۴ ه.ش از شماری طلبه‌های جوان و نیروهای مذهبی سازمان‌دهی کرده بود، به منظور پیش‌برد اهداف خود دست به ترور برخی از چهره‌های سیاسی و روشنفکران از جمله کسروی، هژیر و رزم‌آزاد و حتی آیت‌الله بروجردی مرجع شناخته‌شده آن